

Sedemdeset let Centra za konserviranje in restavriranje Arhiva Republike Slovenije

31.8.2026 - Anja Props | gov.si

Arhivalija meseca pripoveduje o začetkih institucionalizirane konservatorsko-restavratorske službe za arhivsko gradivo, ki segajo v leto 1956 in takratni Muzej narodne osvoboditve v Ljubljani. Muzejski konservatorsko-restavratorski oddelek se je odločno spopadel z začetnimi izzivi in se je po pripojitvi državnemu arhivu leta 1980 razvil v osrednjo delavnico za papir in pergament v Sloveniji.

Arhivski vir

Ljubljana, 28. 4. 1956, 21. 5. 1956

Original, 8 strani

SI AS 2103, Državni sekretariat za finance Ljudske republike Slovenije, t. e. 65, p. e. 1797

Predlog za spremembo organizacijske sheme v Muzeju narodne osvoboditve. Pod točko 3 vsebina o ustanovitvi konservatorsko-restavratorskega oddelka. | Avtor: Arhiv Republike Slovenije

1 / 3

Obrazložitev potreb po konservatorsko-restavratorski dejavnosti za potrebe arhivskega gradiva. Pregled sistemiziranih delovnih mest.

Ustanovitev konservatorsko-restavratorskega oddelka Muzeja narodne osvoboditve - začetki Centra za konserviranje in restavriranje Arhiva Republike Slovenije

Center za konserviranje in restavriranje Arhiva Republike Slovenije letos praznuje sedemdeset let delovanja. Za leto njegove ustanovitve štejemo leto 1956, ko se je v Muzeju narodne osvoboditve v Ljubljani oblikoval nov konservatorsko-restavratorski oddelek za konservatorsko in preparatorsko delo. Njegovo poimenovanje še ni bilo ustaljeno; dokumenti omenjajo konservatorsko-preparatorski laboratorij in konservatorsko-preparatorski, konservatorsko-restavratorski ter restavratorsko-konzervatorski oddelek.

Tokratna arhivalija meseca je dopis Sveta za prosveto in kulturo Državnemu sekretariatu za občo upravo in proračun Ljudske republike Slovenije z dne 21. maja 1956, v katerem se svet strinja s predlogom nove organizacijske strukture Muzeja narodne osvoboditve z dne 28. aprila 1956. Muzejski predlog, ki je dopisu priložen, je predvideval izločitev restavratorja in preparatorja iz muzejskega oddelka ter ustanovitev konservatorsko-restavratorskega oddelka, hkrati pa navajal, da je laboratorij že »začel z delom v letošnjem letu« in da bo »obdeloval tudi arhive ostalih muzejev NOB v Sloveniji«. Da predlog ni ostal le na papirju, potrjuje jesenska sistemizacija, ki že navaja konservatorsko-restavratorski oddelek z delovnimi mesti šefa, preparatorja in laboranta.

Potreba po zaščiti arhivskega gradiva je bila prepoznana že prej. Inštitut narodne osvoboditve je februarja 1947 opozoril, da je bilo medvojno arhivsko gradivo deloma močno poškodovano in v nevarnosti, da propade. Prav takšno gradivo je pozneje predstavljalo pomemben del dela novega laboratorija. Na konferenci okrajnih odborov Zveze borcev in muzealcev aprila 1954 so opozorili tudi na težave lokalnih muzejev pri ohranjanju pisnega gradiva in predlagali, da bi jim bili na voljo posebni konservatorji. Predstavniki Muzeja narodne osvoboditve so menili, da bi pri tem lahko pomagali okrajnim muzejem. Zamisel o širši strokovni vlogi, ki ni bila omejena le na lastno gradivo, se je tako pojavila še pred ustanovitvijo oddelka.

Konservatorsko in preparatorsko delo v Muzeju narodne osvoboditve sicer ni bilo novo; v muzejskem oddelku so že skrbeli za kovinske, lesene in tekstilne muzealije ter sodelovali pri pripravi razstav. Leto 1955 je prineslo konkretne korake pri vzpostavljanju nove dejavnosti konserviranja in restavriranja papirja. Predvidena je bila adaptacija restavratorske delavnice, junija pa so zaposlili preparatorja – pripravnika Valentina Ramšaka, ki naj bi delal »izključno v kemičnem laboratoriju«. Poleti je muzej, sprva honorarno, zaposlil študentko kemije Ljudmilo (Marušo) Krese, ki naj bi vodila vzpostavitev laboratorija. Jeseni je med glavna dela za naslednje leto uvrstil »postavitev konservatorskega oddelka za arhive«, saj so bili arhivi narodnoosvobodilnega gibanja, ki so jih še vedno izkopavali, po približno desetih letih v zemlji v razpadajočem stanju.

Pri iskanju strokovnih in tehničnih rešitev za konserviranje in restavriranje papirja so se ozirali zunaj Slovenije. Priporočila zagrebškega posvetovanja o restavriranju in konserviranju pergamenta in papirja iz leta 1955 je Državni arhiv Ljudske republike Slovenije januarja 1956 posredoval Muzeju narodne osvoboditve. Državni arhiv se tako v dokumentih pojavi že ob nastajanju oddelka, ki je skoraj četrto stoletje pozneje postal njegov sestavni del. Krese se je že novembra 1955 obrnila na zagrebško kolegico zaradi načrtovanega nakupa laminatorja, saj je pred nakupom želela pregledati stroj in na njem poskusno obdelati nekaj dokumentov. Postopkov in opreme torej niso izbirali le na podlagi opisov, temveč so skušali njihovo uporabnost preverjati tudi praktično. Poseben strokovni izziv je predstavljal moderni papir, ki je bil zaradi razmer med drugo svetovno vojno pogosto v zelo slabem stanju in je po takratni presoji zahteval nove postopke. Predvidena je bila tudi specializacija kemika – konservatorja v tujini, ki je bila realizirana leta 1957, ko se je Ljudmila Krese izpopolnjevala na *Istituto di Patologia del Libro* v Rimu, oddelek pa je navezal stike s francoskimi državnimi arhivi. Januarja 1956 je muzej pri zagrebški Strojtehni naročil laminator. Predvidena dobava do konca januarja se je zavlekla; konec aprila so opozarjali, da stroj nujno potrebujejo, Strojtehnica pa je v začetku maja sporočila, da bo dokončan še istega meseca.

Dokument z dne 5. januarja 1956 mesto restavratorja opredeljuje kot »vodjo laboratorija za konservacijo in restavracijo papirja«. Krese je 20. aprila zaključila študij kemije z diplomskim delom *Restavriranje in konserviranje papirja*, s 1. majem pa je bila nameščena na mesto restavratorja z nazivom konservator. Poročilo za leto 1956 precej nazorno pokaže vsakdan novega oddelka: imel je kemični laboratorij za razlepljanje, nevtralizacijo, beljenje, sušenje, laminiranje in stiskanje papirja ter delavnico za konserviranje orožja in drugih muzejskih predmetov. Veliko priprav in pripomočkov so izdelali po lastnih zamislih. Začetke so spremljale tudi povsem praktične težave, neredni uvoz acetatne celuloze za laminacijo je tako delo tudi ustavljal. Obseg dela je bil že v prvem letu velik. Poročilo navaja 1186 dokumentov, pripravljenih za laminiranje, med njimi 271 listov arhiva Štaba 3. grupe odredov iz leta 1942, med vojno zakopanega v zemljo. Za Belokranjski muzej so obravnavali več kot 500 zelo krhkih dokumentov, za navedeno gradivo pa opravili več kot 2800 delovnih ur. Spremljali so tudi razmere v muzejskih prostorih in škodljivce. Srebrne ribice so tako poskusno zatirali z danes prepovedanim insekticidom DDT (Dikloro-Difenil-Trikloroetan), dolgoročno pa so se odločili predvsem za zračenje in sušenje vlažnih prostorov. Preventivno varstvo pred škodljivci, plesnijo in neustreznimi klimatskimi razmerami je bilo tako že v prvem poročilu navedeno med nalogami oddelka. Knjigoveška dejavnost se je začela razvijati šele proti koncu petdesetih let.

Iz dokumentov, ohranjenih v fondu Muzeja novejše zgodovine Slovenije (SI AS 2200), se tako riše dinamična podoba prvih let nastajanja oddelka: hkrati so urejali prostore, zaposlovali sodelavce, iskali materiale in opremo ter preizkušali nove postopke. Oddelek je v okviru Muzeja narodne osvoboditve oziroma poznejšega Muzeja ljudske revolucije Slovenije deloval do leta 1980, ko je bil priključen Arhivu Socialistične republike Slovenije, njegovo delo danes nadaljuje Center za konserviranje in restavriranje Arhiva Republike Slovenije.

Anja Props

Viri:

- SI AS 2200, Muzej novejše zgodovine Slovenije, t. e. 9-12.
- Grabnar, Mojca: Razvoj osrednje slovenske konservatorsko-restavratorske delavnice za papir in pergament od 1956 do 1996. V: *Zapis in podoba* (ur. Jedert Vodopivec in Nataša Golob). Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 1997, str. 11-20.

Dokument

• Dopis Sveta za prosveto in kulturo

Dopis Sveta za prosveto in kulturo Državnemu sekretariatu za občo upravo in proračun Ljudske republike Slovenije z dne 21. maja 1956, v katerem se svet strinja s predlogom nove organizacijske strukture Muzeja narodne osvoboditve z dne 28. aprila 1956.

Ljubljana, 28. 4. 1956, 21. 5. 1956

Original, 8 strani

SI AS 2103, Državni sekretariat za finance Ljudske republike Slovenije, t. e. 65, p. e. 1797

<https://www.gov.si/novice/2026-09-01-sedemdeset-let-centra-za-konserviranje-in-restavriranje-arhiva-republike-slovenije>